

Búcsú a racionalizmustól

Tekintélyes „megmondó emberek” (Bayer Zsolt örökbecsű kifejezése) – de nevezhetnénk akár független értelmiséginek is őket – árszétjék el tetszetős, tetszetősebb elméleteikkel a lapokat. Ezekben kifejtik, hogy a Fidesz vezetése alatt álló kormány – és mindenekelőtt Orbán Viktor kormányfő – a demokrácia esküdt ellensége, diktatúra bevezetésére készül. Túlhatalommal, a parlamentarizmus megfojtásával, törvényszegéssel vádolják őket nap nap után. Orbán Viktort hol Mussolinéhoz, hol Gömbös Gyulához hasonlítják, de nevezték már kis Hitlernek meg néri mosolyúnak. Az egyik nagy tekintélyű arról értekezik, hogy Orbán Viktornak nincs is hatalma, a mindenkor tanácsadók döntének helyette, jelenleg éppen Boross Péter. T. G. M. szerint Orbánnak sohasem lesz hatalma, csak állása. Mások szerint minden döntést magának tart fenn. Túlhatalma van. Meg sapkája. Ha a fején van, az a baj. Ha nincs, akkor az. A képlet ismerős. Mintha a kilencvenes évek első hónapjai élednének újra. És megint ugyanazok mondják meg, ugyanúgy, ugyanazt.

Az elmúlt hetekben maga a Georgetown University filozófusa, a független Tamás Gáspár Miklós értekezett két folytatásban a polgári kormány „új osztály-politikájáról” (1998. november 18., 19.), majd a szintén független író, közi **Eörsi István** gondolta tovább T. G. M. szerinte „pompás értekezését” (1998. november 27.). A független elemző, aki neve alatt a Georgetown University megjelölést tünteti fel szerényen, köztudottan az SZDSZ alapító tagja, volt parlamenti képviselője, volt ügyvivője, jelenleg a párt országos tanácsának tagja, nemrég pedig a párt elnökségét is megcélolta. Minden valószínűség szerint ez utóbbira is csak mint az amerikai egyetem oktatója vállalkozott. A független elemző T. G. M. tehát 1998. november 18–19-én az alábbiakat állította: a zűrzavaros, cinikus Fidesz vezette kormány nem akarja saját programját megvalósítani. Hisz – és itt T. G. M. a történelemhez fordul, hogy állításának kellő nyomatékot biztosítson – „a magyar jobboldal mindig alárendelte a gazdaságot a politikai, közelebről hatalmi-személyzeti taktikának, ez utóbbit pedig a világnézeti-kulturális hegemonia ábrándjának”. Érdekes felvetés. Ha valaki alárendelte a gazdasági racionalitást a politikai, sőt hatalmi, világnézeti szempontoknak, az a baloldal volt. Magyarországon például több mint negyven évig mást sem csinált. Ezért tartunk ma ott, ahol, és nem ott, ahol például Ausztria vagy Németország. Ludwig Erhard versus Gerő Ernő vagy például Havasi Ferenc, csak hogy a történelemtől maradjunk.

Orbán Viktor azzal is becsapta a választópolgárokat – T. G. M. szerint –, hogy bár nemzedékváltást ígért, ő maga, mint a legrégebbi magyarországi pártvezér, nem adta át a helyét egy új arcnak. Erre mondja az angol, hogy wishful thinking. Vagyis a vágyakból eredeztetett gondolkodás. Bármennyire is irritáló ez T. G. M. és Co. számára, az 1998-as választást Orbán Viktor nyerte meg. A Fidesz választási győzelme személyes siker is. Orbán Viktortól azt állítja, hogy nem őszinte, hogy életeleme az árulás, „minden kakasszókort el kellett árulnia régi elvarátait, régi elveit, régi stílusát, régi karakterét”, mindenkit, még jobboldali támogatóit is megteveszti.

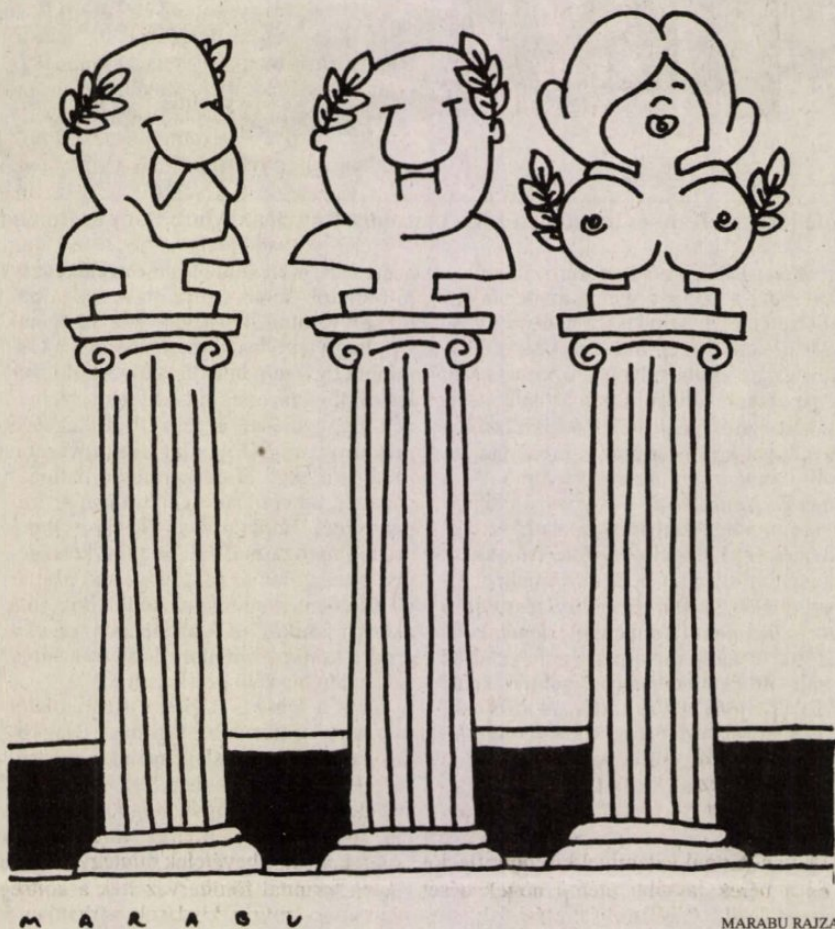
Az idézett sorok semmi konkrétumot nem tartalmaznak. Milyen elvarátokat árult el Orbán Viktor? Talán csak nem az MSZP szatellitpártjává züllött, egykor jobb sorsra érdemes SZDSZ-t? Ha jól

emlékszem vissza, az SZDSZ-ben tömörülők árulták el régi elveiket, stílusukat, barátait, vagyis mindent és mindenkit, hogy koalícióra léphessenek Horn Gyulával, Gál Zoltánnal, Vastagh Pállal és társaikkal. Olcsó poén, ha valaki a jobboldallal kapcsolatban kizárólag pejoratív kifejezéseket, gúnyszavakat képes egymás mellé rakni. Lehet, hogy ez a georgetowni színvonal? Miért nem hoz T. G. M. legalább egy példát?

Mindez azonban csak bevezetés. T. G. M. legfontosabb állítása nem más, mint hogy a polgári Magyarország kormánya valójában reformkommunista kormány. „A kései pártállam reformer technokratái (Martonyi, Járai, Chikán), az 1989 előtti értelmiségi establishment alakjai (Gögl, Hámori, az oktatási miniszter »akadémikus« környezetében), a kommunista erőszak-szervezetek bomlásterméke (Pintér), a

felajánlotta a paritásos Horn–Kuncze döntéshozatalt, az MSZP elfogadta, mintha nem történt volna meg az abszolút többség diadala.”

A Fidesznek nem kellett az SZDSZ. Sőt, az előző két kormányzati ciklussal ellentétben, a kultúrában és a médiában betöltött domináns szerepének kiegyensúlyozását is céljai között tartja nyilván. Nem számíthat tehát az SZDSZ-es érdekszövetség jóindulatára. Értsd, nem lehet legitim, demokratikus kormányzó erő. Minden eszköz megengedett vele szemben, hiszen nem legitim. Ők, a megmondó emberek nem legitimálják. Sőt kétfrontos harcba kezdtek vele szemben. Az egyik front a már bevált, 1990 és 1994 között is alkalmazott receptet eleveníti fel. Most a Fideszen és koalíciós partnereire próbálgatják az „avult”, „ősdi”, „Horthy-korszakbeli” (lásd Gömbös), a

»reformvilág« mindenese (Stumpf)... Evvel megnyílt a volt párttagok útja a jobboldalra... Kettős restauráció történt. A hagyományos jobboldal és a tanács-és kolhozelnökök.”

Láthatóan baj van. Kimaradt az SZDSZ! Az SZDSZ, mely legitimálhatta volna az MDF-et 1990-ben, ha az koalíciót ajánl neki. Nem tette, és ezzel örökre szalonképtelenné vált. Antiszemintává, fasisztává, ősiessé, öregurak hattyúpremes egyletévé, gumicellájává, gyülekezetévé, vagyis nevetségessé. Az MSZP 1994-ben maga mellé vette az SZDSZ-t, és ezzel ideig-óráig elkerülte ezt a veszélyt. Hogy is írta Haraszti Miklós 1994 júliusában a lap hasábjain?

„Az MSZP-nek ez a hét (a választási győzelem és a koalíciókötés közötti idő) a tudtára adta: nagy bajban van, ha nem kínál koalíciót. Azonnal vége lett volna nehezen kivívott normalitásának. Paradox: kommunista lesz, igazolja zsarnoki híret, pedig csak a meglelt demokráciák módján él a kivívott százalékaival. Az MSZP felajánlotta a koalíciót, az SZDSZ elfogadta, mintha nem történt volna meg az abszolút többség malörje. Az SZDSZ

jobboldal legrosszabb hagyományait felidézni hivatott sztereotípiákat. A másik pedig – és ez az eddigiekhez képest új elem – az SZDSZ valamikori antikommunista korszakának hagyományaira épülő „kommunistázás”. Posztiszovjet, posztkadári stb. „Az SZDSZ taktikai szövetséget kötött az utódpárti reformbaloddal. A Fidesz – MPP nem kötött velük szövetséget: ők maga a Fidesz” – állítja T. G. M.

Az állítás első fele igaz. Az SZDSZ valóban taktikai szövetséget kötött az MSZP-vel, mert rosszul mérte fel a politikai helyzetet, amikor úgy ítélte meg – hál’ istennek tévesen –, hogy az MSZP hosszú éveken, több cikluson keresztül kormányon marad. Megtagadta ellenzéki múltját, feladta antikommunista hagyományait, hogy részesüljön a „balhéból” (értsd: szajréból), amit Horn Gyula ígérete szerint közösen visznek el. (Lehet, hogy már akkor, 1994 nyarán feltűnt Tócsik Márta a láthatáron?) Négy év együtt-kormányzás alatt az MSZP-t nem vállalta, azt végig lenézve, sokszor megalázva, kormányoztak együtt. Eszükbe sem jutott, hogy kikkel is ülnek egy kormány-

ban, kikkel hajóznak egy csónakban. Most azonban Járai, Stumpf, Chikán és Martonyi esetében egyszerre újra számít, hogy ki volt tagja az egykori MSZMP-nek. Az SZDSZ prominenseinél eddig az sem számított, hogy ki volt tagja a Magyar Dolgozók Pártjának, ki volt a Szabad Nép vezérpublicistája, ki dolgozott az ÁVH-nak, ki jelentgetett, ütött, gyilkolt. De az MSZMP egykori olyan tagjai, akik a nyolcvanas években csatlakoztak az állampárthoz és azon belül semmilyen érdemleges funkciót nem töltöttek be, azok még ma is reformkommunisták, utódpártiak. Ők testesítik meg „a kadári erőszakszervezeti törzskar posztiszovjet stiklijait”. Tehát nem Horn és társai és maga az MSZP a posztkadári kontinuitás letéteményesei, hanem az a pár technokrata, akik az elmúlt évtizedben eltávolodtak az MSZP-től és a Fidesz mellé álltak. Azért is érdekes T. G. M.-nek ez a felvetése, mert ő maga naponta változtatja meggyőződését (?), egyszer konzervatív, egyszer liberális, sőt, ha jól emlékszem, ő maga is tagja volt az élcsapatnak. Akárcsak Kis János. Mégis nevetséges lenne, ha Kis János egykori párttagsága miatt sorolnánk pártját, az SZDSZ-t a posztkadári hatalomátmentők közé.

T. G. M. egész zavaros írása abból a félelemből táplálkozik, hogy Orbán és az általa vezetett jobboldal leválthatatlanná válik. A félelem táplálta feszült lelkiállapot aztán egy „új Kommunista Kiáltvány” megfogalmazását sugallja labilis idegzetű szerzőknek (lásd erről Debreczeni József cikkét a Népszabadság december 4-i számában). A nincstelenek, a kisemmizettek összefogására szólít fel T. G. M. a Georgetown egyetemről, ahonnan nagy-nagy empátiával figyeli a jogfosztottak és kisemmizettek világát. Onnan nézve jut az alábbi felismerésre:

„A futballmeccsek vérengző helotái, az elnéptelenedő falvakban hátramaradt, apró lopásokból, gyűjtögetésből »élő« szerencsétlenek nem ugyanabban a világban élnek, mint a velencei Guggenheim Múzeumba, a berlini színházba és a bécsi operába járó, brokkoli- és Chardonnay-fogyasztó felső középosztály és a patricius értelmiség. Ez tűrhetetlen, ahogy mindig is tűrhetetlen volt.” Lehet, hogy az említett heloták (akárkik is legyenek azok) és a többi „szerencsétlen” még a Georgetown Universityre sem jut ki.

Miután T. G. M. filozófushoz méltó elmélyültséggel árukkodó vízióját megosztotta az olvasóval, arra a következtetésre jut, hogy a „liberális-demokratikus értelmiségnek baloldali fordulatra van szüksége”. Polgárjogi mozgalom kell, emancipációs nőmozgalom, antifasiszta-raszista mozgalom, a homoszexuálisok, az elnyomott etnikai kisebbségek érdekét védők mozgalmára van szükség. Küzdeni kell a vallásszabadságért, a szabadgondolkodók érdekeiért, hátat kell fordítani az osztályönzés politikájának. (Fel is merül a kérdés, vajon a liberális demokraták hány kárpátjai gyereket vettek magukhoz a napokban?) Nem szabad túrni a fajüldözést és az idegengyűlöletet. (Kicsit el kellene szakadni néha az USA-tól, és akkor innen, Budapestről, elég jól látszana, hogy például a faj- és idegengyűlölet nem tartozik a legégetőbb gondjaink közé.)

Megértem T. G. M. félelmét. Ha a liberális-demokratikus értelmiség ezekre az ügyekre fog fókuszálni, ha továbbra is Georgetownból pásztázva akarják feltérképezni a magyar társadalmat, van okuk az aggodalomra.

Schmidt Mária

a miniszterelnök tanácsadója
történész